

SADRŽAJ

Uvod: Sećanje, ponavljanje i prorađivanje (Slavoj Žižek)	7
Napomena o tekstovima	81

V. I. LENJIN

M. F. Sokolovu	85
Pismo g. Mjasnikovu	89
Nova vremena, stare greške u novom obliku	95
Beleške publicista: O penjanju na visoke planine, o štetnosti očajavanja, o korisnosti trgovine, o odnosu prema menjševicima itd.	109
Jedanaesti kongres RKP(B)	119
Beleška L. B. Kamenjevu o borbi protiv velikodržavnog šovinizma	185
Pisma kongresu	187
Stranice iz dnevnika	195
O zadugarstvu	201
O našoj revoluciji	209
Kako da reorganizujemo Radničko-seljačku inspekciju	215
Bolje manje, a bolje	221
Drugu Staljinu	239
P. G. Mdivaniju, F. J. Maharadzeu i drugima	241
Pogovor: Lenjinovo kretanje nemapiranim teritorijama (Slavoj Žižek) . .	243
Izvori	255

Uvod

SEĆANJE, PONAVLJANJE I PRORAĐIVANJE

Naslov kratkog Freudovog teksta iz 1914. „Sećanje, ponavljanje i prorađivanje“ pruža najbolje objašnjenje razloga zbog kojeg danas – 100 godina kasnije – treba da uspostavimo odnos prema događaju zvanom Oktobarska revolucija. Tri pojma koje Freud pominje čine dijalektičko trojstvo: oni označavaju tri faze analitičkog procesa, a pri svakom prelasku iz jedne faze u sledeću pojavljuje se otpor. Prvi korak se sastoji u prisećanju na potisnute traumatične događaje iz prošlosti, njihovom iznošenju na videlo, što se može postići i hipnozom. Ova faza odmah dovodi do zastoja: iznesenom sadržaju nedostaje njegov pravi simbolički kontekst, te je neefikasan; on ne uspeva da transformiše subjekta i otpor ostaje aktivan, ograničavajući količinu otkrivenog sadržaja. Problem sa ovim pristupom sastoji se u tome što ostaje fokusiran na prošlost i ignoriše trenutnu konstelaciju subjekta, što prošlost održava živom, simbolički aktivnom. Otpor se izražava u obliku transfera: subjekat ponavlja ono čega ne može dobro da se priseti, prenoseći konstelaciju iz prošlosti u sadašnjost (npr. ona* analitičara tretira kao da joj je otac). Ono čega ne može dobro da se priseti, subjekat ponovo proživljava, reaktuelizuje, a kada analitičar to istakne, ta intervencija nailazi na otpor. Prorađivanje podrazumeva rad

* Zamenica se odnosi na ženskog subjekta (prim. prev.).

na tom otporu, pretvaranje otpora iz prepreke u samo sredstvo analize, a taj zaokret je samorefleksivan u pravom hegelovskom smislu: otpor je veza između objekta i subjekta, između prošlosti i sadašnjosti, dokaz da ne samo da smo fiksirani na prošlost, već i da je ta fiksacija rezultat trenutnog zastoja u libidinalnoj ekonomiji subjekta.

U pogledu 1917. godine, mi, takođe, polazimo od prisećanja, prizivanja u sećanje prave povesti Oktobarske revolucije i, naravno, njenog zaokreta u staljinizam. Veliki etičko-politički problem komunističkih režima se najbolje može izraziti krlaticom 'utemeljujući oci i utemeljujući zločini'. Može li komunistički režim da preživi akt otvorenog suočavanja sa sopstvenom nasilnom prošlošću u kojoj su milioni utamničeni ili pobijeni? Ako može – na koji način i u kom stepenu? Prvi paradigmatičan slučaj takvog suočavanja je, naravno, bio 'tajni' izveštaj o Staljinovim zločinima koji je Nikita Hruščov podneo na Dvadesetom kongresu Komunističke partije Sovjetskog Saveza 1956. godine. Prvo što u tom izveštaju zapada za oko jeste fokusiranost na Staljinovu ličnost kao ključni faktor u zločinima, kao i istovremeni izostanak bilo kakve sistematične analize pitanja šta je omogućilo te zločine. Druga karakteristika je količina truda uloženog da se ne isprljaju originalni koreni: ne samo što je osuda Staljina ograničena na njegova hapšenja i ubistva visokorangiranih članova Partije i vojnih starešina tokom tridesetih godina 20. veka (kada su rehabilitacije bile veoma selektivne: Bakunjin, Zinovljev itd. smatrani nepoželjnima, da ne pominjemo Trockog) i što se ignoriše veliki pokolj s kraja dvadesetih, nego je ovaj izveštaj predstavljen kao najava povratka Partije njenim „lenjinističkim korenima“, tako da se Lenjin pojavljuje kao čisto izвориšte, koje je Staljin iskvario ili izneverio. U svojoj okasneloj, ali pronicljivoj analizi tog izveštaja, napisanoj 1970. godine, Sartre je primetio da

je *istina* da je Staljin naredio masakre, da je revolucionarnu zemlju pretvorio u policijsku državu; on je *zaista* bio ubeđen da SSSR ne bi došao do komunizma bez prolaska kroz socijalizam koncentracionih logora. Ali, kako jedan od svedoka veoma ispravno ističe, kada vlasti smatraju da je korisno da kažu istinu, to je samo zato što ne mogu da osmisle bolju laž. Ta istina, koja dolazi iz zvaničnog izvora, odmah postaje laž potvrđena činjenicama. Staljin je bio opak? Dobro. Ali zašto ga je sovjetsko društvo postavilo na presto i držalo ga tu četvrt veka?¹

Zaista, ne potvrđuje li Hruščovljeva potonja sudbina (deportovan je 1964. godine) pošalicu Oscara Wildea da će, pre ili kasnije, biti uhvaćen svako ko govori istinu? Ipak, Sartreova analiza ostaje manjkava u jednoj ključnoj tački: Hruščov je ‘govorio u ime sistema’ – ‘mašina je bila zdrava, ali glavni operater nije; taj saboter je lišio svet svog prisustva i sve je ponovo počelo glatko da teče’² – njegov izveštaj *jeste* imao traumatičan uticaj, a njegova intervencija je pokrenula proces koji je srušio sam sistem, što je lekcija koje se danas valja prisetiti. Upravo u tom smislu je Hruščovljev govor iz 1956. godine, u kome je osudio Staljinove zločine, bio pravi politički akt, nakon kojeg se, kako je to sročio William Taubman, ‘sovjetski režim nikada nije potpuno oporavio, a nije ni on.’³ Iako su oportunistički motivi ovog smelog poteza prilično jasni, taj čin je, očigledno, više od puke kalkulacije, neka vrsta nenamernog ekscesa koji se ne može objasniti strateškim razlozima. Posle tog govora, ništa više nije bilo isto, fundamentalna dogma nepogrešivog vođe je fatalno uzdrmana; ne čudi što je celokupna *nomenklatura* na taj govor odreagovala tonjenjem u privremenu paralizu. Tokom

¹ Citirano prema: Ian H. Birchall, *Sartre against Stalinism*, New York: Berghahn Books, 2004, str. 166.

² Ibid.

³ William Taubman, *Khrushchev: The Man and His Era*, London: Free Press, 2003, str. 493.

samog govora, desetak delegata je doživelo nervni slom; morali su da ih iznesu i da im pruže medicinsku pomoć. Nekoliko dana kasnije, Boleslaw Bierut, tvrdokorni generalni sekretar Komunističke partije Poljske, umro je od srčanog udara, a uzorni staljinistički pisac Aleksandar Fadejev se upucao. Poenta nije u tome da su bili 'pošteni komunisti' – većina njih su bili brutalni manipulatori koji nisu gajili nikakve subjektivne iluzije o prirodi sovjetskog režima. Njih je slomila njihova 'objektivna' iluzija: figura 'velikog Drugog' koja je obezbeđivala pozadinu u odnosu na koju su mogli da sprovode svoj bezobzirni pohod na vlast. Dezintegriran je taj Drugi, na kojeg su preneli svoju veru, u koga se, kao takvog, verovalo u njihovo ime, njihov subjekat-u-kojeg-treba-da-se-veruje.

Hruščov je računao na to da će njegovo (ograničeno) priznanje ojačati komunistički pokret i kratkoročno je bio u pravu. Uvek treba imati na umu da je Hruščovljeva era bila poslednji period autentičnog komunističkog entuzijazma, vere u komunistički projekat. Kada je, tokom posete Sjedinjenim Državama 1959. godine, pred američkom javnošću izneo svoju prkosnu tvrdnju 'vaša deca će biti komunisti', Hruščov je zapravo izgovorio ono u šta je bila ubeđena cela sovjetska *nomenklatura*. Nakon njegovog pada 1964. godine, prevladavao je rezignirani cinizam, sve dok Gorbačov nije pokušao da se još radikalnije obračuna sa prošlošću (tadašnje rehabilitacije su uključivale i Bukharina, ali – bar za Gorbačova – Lenjin je ostao nedodirljiva referentna tačka, a Trocki je i dalje bio nepoželjan).

Kinezi su sa Deng Sjaopingovim 'reformama' nastavili radikalno drugačijim, skoro suprotnim putem. Iako je u sferi ekonomije (i, do izvesne mere, kulture) ono što se obično podrazumevalo pod 'komunizmom' bilo odbačeno, i dok su se vrata širom otvorila zapadnjačkoj 'liberalizaciji' (privatna svojina, stvaranje profita, hedonistički individualizam itd.), Par-